

Het Salomonsoordeel van Jacques Ellieuil Stadsrekening 1629 – 1630

Foto stadsarchief Poperinge

Foto koninklijk instituut kunstpatrimonium - 1973

We hebben in het aprilnummer van het jaar 2017 van Doos Gazette een kort artikeltje gewijd over 'Het Salomonsoordeel' van de Poperingse schilder Jacques Ellieul.

Daar willen we even verder op ingaan.

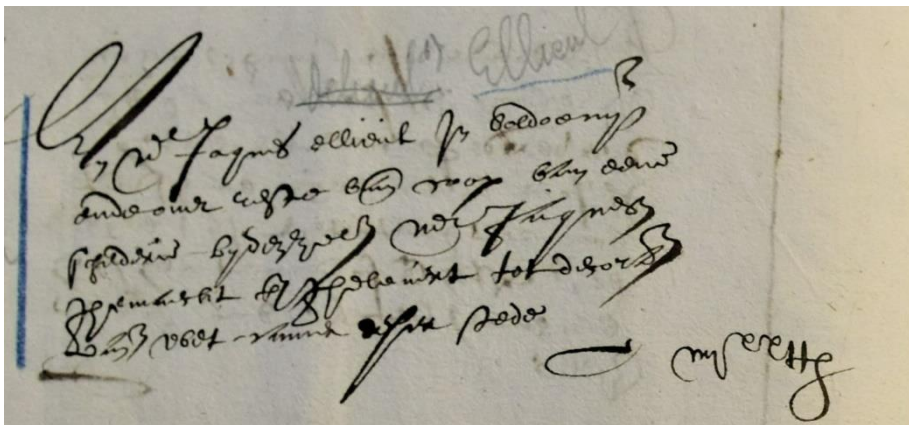
In de Jaarrekening van de stad van het jaar 1629 – 1630 vonden we de onderstaande posten terug die met het schilderij te maken hebben:

An meester Jaques Ellieul – gheschildert hebbende de schilderije tot decoratie vanden wetcamer – vj kannen – vij pond iij schele

An Jan de Zwart over t'leveren ende maken vande mollure¹ vande schilderije van t'jugement van Salomon – staende inde wetcamer der stede – xiiij pond parisis

Betaelt joncker Frans van Waelscappelle de somme van xvij pond xij schele parisis over ghelycke somme by hem betaelt an meester Jaques Ellieul over de leverynghe van't douck vande nieuwe schilderije hanghende inde wetcamere deser stede – xvj pond xij schele

An Frans Dupont over de vrecht vande nieuwe schilderije van Sint Omaers alhier – iij pond parisis

An **meester Jaques Ellieul** in voldoenynghe ende over reste vande coop van eene **schilderije** byde zelve met Jacques ghemaekt ende ghelevert tot decoratie vande wetcamer deser stede – iijxx pond parisis

In de stadsrekening van het jaar 1632 – 1633 vinden we nog de volgende post weer:

Betaelt meester Jaques Ellieul over afghebeelt t'hebben een schilderije van t'oordeel inde wetcamer by 3 billetten – jc xxvij pond parisis

Het schilderij waarvan dit van Jacques Ellieul een copie is – is het 'Salomonsoordeel' van Rubens wat hij rond 1617 schilderde.

---

¹ Mollure – eigenlijk moulure – betekent de sierlijst

Het belangrijkste verschil tussen het origineel en de copie is de pilaar die bij Ellieuil bijgeschilderd is, maar voor de rest is het duidelijk dat onze Poperingse schilder zich goed aan de 'kartonnen' gehouden heeft en zijn opdracht plichtsbewust heeft uitgevoerd. Het Salmonsoordeel van Rubens was alleszins voor hem een verkoopsucces want zeker nog 20 andere copies bestaan er nog steeds.

Jan van Bleus : vanaf 1629 molenaar op de Ieperstraatmolen

En daarmee kennen we alle betrokkenen die met het creëren van dit kunstwerk te maken hadden. Ten minste dat dachten we tot we in de 'processen' dat van de molenaar Jan van Bleus tegen kwamen. En deze speelde een niet onbelangrijke rol in het tot stand komen van dit schilderij.

Graag gaan we daar uitgebreid op in.

Jacob Vermeulen, de molenaar op de Ieperstraatmolen, leeft echter niet lang. Hij sterft reeds in het jaar 1629. Zijn weduwe, **Willemine Boucquillion**, hertrouwt snel – nog in het zelfde jaar met **Jan van Bleus** en met hem krijgt zij 5 kinderen:

Jacoba is de oudste, van het jaar 1634.

Joannes ° 1635 – **Gerardus** ° 1639 – **Barbara** ° 1640 en **Nicolas** ° 1642.

Hij wordt ook de nieuwe molenaar van de Ieperstraatmolen.

Begin 1630 start er een uitgebreid proces tegen Jan van Bleus en tegen Pieter Bouquilon, hoogst waarschijnlijk zijn schoonbroer.

Het eerste stuk hiervan wordt geschreven van uit de Poperingse gevangenis naast de proostdij gelegen.

4 januari 1630 – **As in de mout gemengeld** – Ieperstraatmolen

An myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperinghe

Supplierende vertoocht reverentelick **Jan van Bleus** in huwelick hebbende de weduwe van **Jacob Vermeulen** metghaders **Pieter Bouquillon** hoe dat zy byden ampman deser stede in **vanghenesse** ghecommandeert zyn ter cause² dat de suppliant³ **eeneghe assche ofte vuylicheynt gheminghelt soude hebben int mout** van **Jacob Melis** ende alsoo de supplianten diesangaende niet ghedaen en hebben dan behoorlick zynde ende wel wesende onwaerachtich tgonne tzyne laste soude ghelecht wesen ende ghemaerct t'minste daerof niet blycken en sal ende dat den suppliant deur de selve detentie⁴ groote schade soude lyden deur die detentie in vanghenesse.

bid de suppliant uwe edele heeren

de suppliant te slaecken van vanghenesse⁵ ten minste up zeker⁶ ende dat uwe edele vander zaecke breeder gheinformeert zynde inde selve zal ordonneren - zoo zy bevynden zullen te behooren daer zullen wel doen.

Zy ghetoocht den ampman deser stede omme hier up te zegghen ten één heure achter de noene ende sonderlynghe up *de* slaeckynghen vande remonstranten versocht actum ter camere **den iiijden januari 1630**

De ampman, die hier de baljuw vervangt in zijn onderzoekdaden wil de supplianten echter in de gevangenis houden zolang het onderzoek loopt en de rechtbank oordeelt dat;

Inde saecke van Jan Bleus ghevanghene ter eender zyde jeghens den ampman causa officij heescher ter andere burghmeesters ende schepenen recht doende op de schryftelycke requeste ende versouck ghedaen byden voornoemde verweerder ende ghehoort den ampman up de voornoemde versocht ende up als gheleedt verclaren de voornoemde verweerder by provisie van vanghenisse up reseant, cautie fide jussaire van drye hondert guldenen - *hij kan dus de gevangenis verlaten op een borgsom van 300 guldens.* ende juratoire⁷ van tallen tyden hem te representeren in vanghenisse dies versocht synde – syb pyna convicti Actum ter camere den iiijden janaury 1630

Pieter de Worm stelt en constitueert hem **borghe** over den verweerder voor t'voorseide fide jussaire ende **Clays de Meersseman** constitueert hem contreborghe

---

² Ter cause = uit oorzaak van

³ Suppliant = smeker

⁴ Detentie = vangenneming

⁵ Te slaken van vanghenisse = uit de gevangenis ontslaan

⁶ Zeker = borg

⁷ Juratoire = gerechtelijke voorwaarde

Present burghmeesters ende schepenen den iijde janaury 130

De voorseide verweerder in persoone heeft de cautie juratoire⁸ ghepresteert eodem.

X V.

IN woonende poorters ghevangen sijnde om delicten ende mesusen, ligghende alleenelick in honorable ende profitable beteringhe, sullen moghen (het selve verzoekende) gheslaect worden op cautie **fide juf. foire** ende juratoire naer de ghelegentheynt vande saken, de welcke men daer naet renvoyeren sal ter **Cammer.**

Uit onder andere de costumen van Nieuwpoort, blijkt dat deze gang van zaken veel voorkwam. Binnen deze costumen lezen we onder artile XV immers het volgende:

Op de 7de januari 1630 krijgen we het vervolg van het

proces – de eis door de ampman. Normaal is het aan de baljuw om als Openbaar Ministerie op te treden in deze processen, maar bij afwezigheid van deze, neemt zijn plaatsvervanger, de ampman, zijn job over.

7 januari 1630

Heesch ende calaigne omme den ampman inde naeme van de heere heescher jeghens ende ten laste van **Jan de Bleus** verweerder dienende voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Inden eersten dient ghepremitteert⁹ voor waerachtich dat **Pieter Melis filius Jaecques** over acht ofte thien daeghen an de voornoemde verweerder ghelevert heeft **sesthien zacken** ghevult met ghereet **mout** omme by hem behoerlick ghemaelen te zyne **in de meulen hem ghemeene met Domyn Vandermeulene** in de Yperstraete deser stede toebehoorende. Hebbende den veweerder vut de achte vande voorschreven zesthien sacken ghemaelen moudt eene groote partye ghenouch tot de helft gheweirt, ghestolen ende tzynen proffyte gheappliqueert ende tgonne inde zelve acht zacken was resterende ghevult ende ghemyngheld **met asschen** tot dat de zelve op haer ghewichte ghebrocht waeren. Zulcx dat tzelve mout alsoo **valschelick ghemyngheld** tot gheene zaecke ter weirelt nu, bequaem ofte oorboir en is.

Welcke diefverie ende valsscheit den voornoemde heescher niet en dynct lydelick te zyne sonder condigne punitie¹⁰ anderen tot terreur ende exemple¹¹. Midswelcken d'heescher concluderende, tendeert ten fyne dat den verweerder by ulieden heeren sententie diffintyfve¹² ende over recht ghewesen ende ghecondempneert wort in alsulcke punitie ofte amende als uwe edelen naer merite vande zaecke zal bevyn den te behooren, metghaeders in de costen ende misen van justitie, biedende preuve ende implorerende etc.

⁸ Cautie Juratoire – de gerechtelijke borgsom

⁹ Premitteren = vooraf aannemen als waar

¹⁰ Condigne punitie – aangepaste straf

¹¹ Tot terreur en exemple = tot schrik en voorbeeld

¹² Sententie definitieve – uiteindelijke veroordeling

Hieruit leren we ook dat de Ieperstraatmolen eigendom is van Jan van Bleus, gezien het feit dat hij getrouwd is met de weduwe van Jakob Vermeulen, maar ook nog eigendom van Domien Vermeulen, de vader van Jacob.

Op de 9de januari – twee dagen later – is het aan Jan van Bleus om zijn verdediging te voeren.

ix lauwe¹³ 1630 – 9 januari 1630
--

Voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Jan de Bleus, verweerder,

ghesien hebbende den heesch inde conclusien in materie van diefte tverweerders laste ghemaect byden ampman inde naeme vande heere - causa officij heescher,

ter cause van seker faict by hem gheommitteert int mout van **Pieter Melis**,

ontfanghen heeft de sacken met het selve mout,

soo heeft hy die naer de meulen ghevoert twelcke ghemaelen es gheweest by **Domien Vermeulen ende Pieter Bouthillioen**, syne knaep,

de welcke naerdien sy tselve mout ghemaelen hebbende,

de voornoeme Melis thuis hebben ghevoert, niet wetende den verweerder watter soude moghen naer dit maelen van dien gheschiet wesen

daeromme laetende den verweerder dheescher in zyn gheheel omme t'agieren tot laste vande voornoemde **Domin Vermuelen ende Bouchillioen**

indien hy meent thaerlieden laste eenighe actie thebben

Tenderende daeromme den verweerder dat dheescher tzynen laste verclaert wert niet ontfangelick, nocte ghefondeert ende de verweerder danof gheabsolveert -

implorerende etc.

xv january 1630 – 15 januari 1630
--

Voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Gesien by den ampman deser stede zoo hy procediert heescher jehens **Jan van Bleus**

verweerder - danderen van de voornoemd verweerder

ende daerjehens procederende –

zecht te blyfven ende persisteren by zyne voorgaende heesch, fynen ende conclusien daerby ghenomen.

Zonderlynghe temeer, ghemerct dat den verweerder niet en loochent dat hy met **Domyn**

Vermuelen ghebruuct den meulen hemlieden ghemeene toebehoorende opde Yperstraet

deser stede ende dat zy ghesaemdelick gheheurt hebben **Pieter Bouchilloen** omme de zelve meulen voor hemlieden beede te bedienen.

Accepteert oock de kennisse van de verweerder dat hy tvoorschreven moudt ghehaelt heeft ten huuse van **Pieter Melis** ende dat tzelve daernaer ghemaelen is byde voornoeme Domyn ende de voorseyde knaep.

Welcke den verweerder geenssins en can segghen dat t'voorseyde moudt alsoo byde voorseyde Domyn ende knaep ghemaelen is gheweest sonder t'zelve ghesien t'hebben ofte dannof ten minste de wete ghehad t'hebben.

t'Welcke alsoo ghepresupponeert¹⁴ wort daervutte ghecollegiert¹⁵ dat voorseyde moudt voor t'vertreck vande verweerder ghemaelen is gheweest

¹³ Lauwe – januari

¹⁴ Presupporteren – vooronderstellen

¹⁵ In het algemeen afgeleid

ende bydien zoude wel connen staen – zoo't gheschiet is - dat den verweerder naer t'zelve maelen tvoorseide moudt alzoo ghemynggelt ende vervalscht heeft.
 Hoe het zy – t'is voor d'heescher genouch dat tvoorseide moudt in sverweerdens meulen alzoo ghemynggelt is gheweest.
 Ende overzulcx incumbeert¹⁶ den verweerder te proberem¹⁷ tzynder justificatie wie de voorseide valscheyt van hun dryen soude ghecommiteert¹⁸ hebben.
 mids welcken, etc.

Daaruit leren we dat er eigenlijk drie molenaars de molen bedienden; zowel Jan van Bleus, als Domien Vermeulen als Pieter Boucquillon – las kanpe - maalden daar. Op de 22ste januari ontkent Jan van Belus alles en besluit hij dat er geen bewijzen tegen hem zijn.

De Ieperstraatmolen op de Ferrariskaart – rond 1765 - zo 'n 140 jaar na deze zaak.

De Ieperstraatmolen op de

22 january 1630

Duplicque omme Jan van Bleus, verweerder jehens den ampman deser stede heescher voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Alvooren den verweerder employeert voor duplicque syne andwoorde, fynen ende conclusien daerby ghevoechd waerinne hy sustineert¹⁹ wel te syne ghefondeert niet jegenstaende syn soustenuen ende redenen by rechte ghedreghen ter contrarie.

Bovendien ontkent den verweerder t'inhout van Pieter Melis ghesien t'hebben *de mout* voor tmaelen ende oock naer t'maelen.

Re-itereert oversulcx tsurplus van syns repleycque met looghenynghe ende impertinentie - concludeert ende persisteert als by andwoorde mids welcken etc.

De ampman moet dus gaan bewijzen dat het Jan van Bleus is, die de mout gemalen heeft, of ten minste de as onder de mout gemengeld.

Intendit ende employ van blycken omme den ampman inde naeme vane heere heescher ter eender zyde jehens **Jan van Bleus**, verweerder ter andere dienende voor myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

¹⁶ Incumberen = vorderen

¹⁷ Proberen = bewijzen

¹⁸ Committeren = doen

¹⁹ Sustineren = volhouden

Inden eersten employeert²⁰ den voornoemde heescher voor preuve²¹ de judiciele kennesse vande verweerder dat hem ende Domyne Vermeulen toebehoort den Yperstraetmeulen, de zelve kennesse - cotte A

Hier wordt dus eerst duidelijk gesteld dat de Ieperstraatmolen deels eigendom is van Jan van Bleus en deels van Domien Vermeulen.

Beliefve voorts uwe edele te hooren ende op eedt t'examineren de ghemaergineerden²²

Pieter Melis - Christaen van Daele en Jan

of Pieter Bouquilloen, knaep vande verweerder

opden ijde lauwe 1630²³ laetsleden niet en heeft ghebrocht **inde brauwerie van Jaecques Melis** d'oude - acht zacken ghemaeken moudt **ghemyngheit met asschen**, dannof de zesse byden heescher²⁴ ghelicht ende ter greffie ghesequestreert²⁵ zyn gheweest, de zelve voorts recollerende²⁶ opde depositie²⁷ by hemlieden preparatoirelick²⁸ ghedaen.

Beliefve oock uwe edele te hooren ende op ghelycken eedt texamineren de ghemargineerde of sy **opden nieuwdach**²⁹ vande jeghenwoordighen jaere - smerghens zeer vrouch passerende voorby den Yperstraetmeulen - niet en heeft ghesien gaen den verweerder met eenen grooten zack zeer ghelaeden opden voorseide meulen, wesende ghevult met asschen.

Item de ghemargineerde - **Margriete het dochterken van Nicasen Bouchuet** - of zy niet en heeft ghesien den verweerder opden voorschreven nieuwdach gaende opde voorschreven meulen met eenen groten zack ghesichte³⁰ asschen, die hy op zynen zolder met een zeeve ghezicht hadde,

ende of hy corts daernaer niet en brochte van de zelve meulen, ontrent drye achtendeel **ghemaelen moudt**, haer belastende dannof in zyne absentie **ande vercken te gheven**, op welck point uw eedele oock beliefve t'ondervraghen den ghemargineerden – **Pieter Duré** - en weet hieraf niet zoo hy op eedt verclaert heeft.

Item den ghemargineerden – **Pieter Bouquillon** - of hy - naer dat de fraude in voorschreven moudt ontdect was - niet en heeft gheseit - present **Domyne Vermeulen ende Jacquemyne** zyne dochter dese woorden – **Jae, Hansken** - denoterende³¹ den voornoemde verweerder - **ghy zyt met uwe huusvrauwe ghegaen lucken**³² vaeder ende moedere, maer ghy hebt oock voor u vertrecken gheluct het moudt van Jaecques Melis.

In de marge staat er:

---

²⁰ Employeren = gebruiken

²¹ Preuve = bewijs

²² Gemargineerden = aangehaald in de marge

²³ 2de lauwe 1630 = 2 januari 1630

²⁴ De eiser hier is de ampman

²⁵ Sequesteren = aanslaan

²⁶ Recolleren = samen brengen

²⁷ Depositie = hier in de zin van verklaringen

²⁸ Preparatoirelick = voorafgaandelijk

²⁹ Nieuwdach = nieuwjaarsdag

³⁰ Sichten = zeven - gesichte = gezeefde

³¹ Denoteren = aanwijzen

³² Lucken of lukken = nieuwjaar gaan vieren en de ouders 'geluk' wensen – en 'lukken' of nieuwjaarswafeltjhes gaan eten.

Pieter Boucquilloen verclaert op eedt hieraf niet te zyne, nemaer dat Domyne Vermeulen *dat* gheseyt heeft in zyn presentie.

Mids welcken dheescher concluderende tendeert als tanderen tyden
Actum present - 28 januari 1630

En dan krijgen we de getuigenissen te lezen:

Jan van Dale heeft in desen ghetuucht als in zyne depositie ghedaen inde zake van Domyne Vermeulen doende.

Margriete relicte Nicasen Bouquet, sverweerders maerte, oudt 18 jaeren ofte daerontrent, verclaert ende deposeert op eedt niet ghezien thebben dat den verweerder, haren meester, opden nieuwdagh mergen lestleden ghedreghen heeft eenighe asschen op zynen meulen, nemaer heeft hem alsdan zien brynghen
vut zynen voorseide meulen ontrent **onderhalf francquart**³³ mout, lastende de deposante danof zyne vercken³⁴ t'eten te gheven, zoo zy, midts zyn vertreck, ghedaen heeft, verclaert voorts dat ten huuse daer de zelve verweerder meester was - zeker asschen die zy verweerders vrouwe in deel ghesicht hebbende,
t'welcke aldaer noch jeghenwoordelick is vooren ghezeght –
niet breeders te weten deser materie - sluitende daermede haer depositie.

Pieter Melis, filius Jacques tuught ende deposeert op eedt dat tijde – 2de - article vande voorseide intendit ende zyn informatie ende ghetuughenisse preparatoire by hem ghedaen voor de wetschepen Winnebroodt, byden heesche overgheleyt, hem vooren ghelesen inde vorme ende maniere waerachtich es
Sluitende daermede zyn depositie.

Jan Hequet tuught in desen als inde zaak van Domyne Vermeulen adherende tzyne depositie preparatoire by dheescher aldaer overgheleyt
Sluitende syne depositie.

9 in sprocle 1630 – 9 februari 1630

Over het woord 'Franquart' vonden we in DBNL - Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. Jaargang 27(1908) – [tijdschrift] Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 27ste deel – de volgende toelichting:

Mnl. Ancaert en frecard.

In het *Gendsch Charterboekje*, door Diericx in 1821 uitgegeven, lezen wij bl. 119 het volgende: '26 haelster drye *francart* (of *ancaert*) ondershotene evene.'
Terecht merkt Verdam voce *Ancaert*, op: 'Het is niet duidelijk, welke van de beide vormen in het Hs. staat (of beide) en of de eene vorm *ancaert* ook eene toevoeging van den uitgever is.'

Dit *francart* of *ancaert* komt voor in eene overeenkomst tusschen den abt der Sint-Pietersabdij te Gent en Jan Halewijn, meier te Desselghem, 6 Maart 1402; het stuk is bij Diericx getrokken 'uit *een* oud charterboek.'

Op het stadsarchief te Gent vond ik de overeenkomst in het register *Sint Pieters Swarte boec*, fol. 131 verso, en daar staat heel duidelijk *ancaert*.

³³ Francquart = een gewichtseenheid voor droge producten

³⁴ Vercken^{en} = varkens

Waar had Diericx dan de lezing *francart* vandaan? Op het provinciaal archief te Gent vond ik een tweede afschrift van ditzelfde stuk in het register 14 der Sint Pietersabdij, fol. 49 *verso*, en ditmaal stond er wel *francart*.

Zoo dus heeft Diericx niet een, maar twee charterboeken gebruikt.

De vorm *francart* alleen is goed: *ancaert* is een slechte lezing. Het verwonderde me dan ook geenszins, toen ik later het origineel terugvond van onze overeenkomst (prov. archief te Gent, charters van St. Pieter, n°. 1040), dat aldaar *francart* ook staat.

Dit *francart* is eene fransche maat, waarover men inlichtingen vindt bij Verdam, voce *frankaert* en in Stallaert's *Glossarium*. Deze geleerde beweert echter **dat het eene Iepersche maat is**,
[p. 197]

maar het voorkomen van dit woord te Desselghem - reeds in een charter van 1280 - bewijst dat men die maat buiten het Iepersche ook gebruikte; doch zij zal wel enkel bekend zijn geweest in het deel van Vlaanderen, dat onder de fransche kroon stond (de westkant van de Schelde) - aan den rechteroever der Schelde is er van *francart* geen sprake meer.

Terloops zij hier aangemerkt dat dit *francart* tot *frekard* verbasterde te Voormesele (of is het fout van den copist?) te oordeelen naar de rol uitgegeven *Annales Société d'Emulation* tom. 19, bl. 307 en 308, waar wij lezen: 'XXII rasiere ende VIII *frekard* 's jaers.' Verdam citeert de tweede volzin, van bl. 308, op *lantscout*, met een vraagteken achter *frekard*.

Dit *frekard* dient natuurlijk in het *Supplement* op het woordenboek opgenomen te worden, want wie het in een tekst ontmoet en het niet verstaat, kan natuurlijk niet gissen dat hij op *francart* terecht zal komen.

Reprochen³⁵ omme Jan van Bleus verweerder, jehghens den amman inde absentie vande bailliu, causa officij heescher, voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe.

Alvooren den verweerder employeert reprochen van rechte met de cracht van de negatife int regaerd van tfaict van **diefverie** hem ten laste gheleyt.

Toedien nemende den verweerder synen voordeele dat dheescher in faulte ghebleven es te verifiëren ghenomen tselve faict gheschiet waere -

dat byden verweerder soude ghedaen hebben gheweest, daerdeur dat d'heescher in synen conclusien sverweeders laste ghenomen te verclaersen es niet ontfanghelick .

Boven dat oock in rechte allessins meer dan notoir es, quod in delicte probatines debeant esse lute ....

Sonderlinghe gheconsidereert dat den verweerder soo hy van Jacob Melis d'oude ontfanghen heeft het mout dies vande verwanderynghe questie es soo heeft hy Van der meulen ghevoert **dat ghemaelen es gheweest by Domin Vermeuelen ende Pieter Bouchillion.**

Daeromme in soo verre datter eenighe fraude ofte bedrog daerinne daernaer ghecommiteert soude syn gheweest, dat den verweerder ignoreert³⁶, soude moeten ghedaen hebben den voornoemde Bouchillion ofte Domien, int maelen ofte wel daernaer, dat onder hemlieden ghebleven es,

³⁵ Reprochen = verwijten – verdediging

³⁶ Ignoreren = ontkennen

ende den voornoemde Melis thuis hebben ghevoert, sonder dat den verweerder hem daermede meer ghemoyt heeft, als ghegaen hebbende om andere sticken te haelen. Ende daeromme in soo verre datter eenighe veranderynghe int maelen van tvoornoemde mout soude gheschiet wesen, en soude niet te verwonderen wesen dat sulcx soude ghedaen hebben gheweest byden voornoeme Domin, deur dien dat blycken soude waert noodt, dat hy hem soude ghevanteert³⁷ hebben, **dat hy den verweerder soude vuyttreden vande meulen** of soudet hem vyftich ponden grooten costen, t'welcke niet en es, sonder groot achterdincken³⁸ ofte quaet vermoeden sulcx ghedaen te wesen byden voornoemde Domin omme te commen ter synder voornemen ende den verweerder te brynghen in den druck die verhoopt dat hem gheschieden sal, dat ghebeurt es tusschen de amman ende mardoneus, danof de de historie een yegheglick wel bekent es.

Jan van Bleus beweert hier dus dat Domien Vermeulen hem de molen uit wilde – en dat Domien misschien wel achter dat moutverhaal zit. Met Jan van Bleus in discrediet te brengen kon hij Jan misschien wel verplichten om de molen te verlaten. De verdere getuigenissen – zo stelt Jan van Bleus verder – zijn zeker niet in zijn nadeel.

Ende daermede commende **te particuliere reprochen** van sheescher oorconden ende hemlieden depositien wel insien wesende, niet bevonden en wert dat de selve souden doen eenichssins sverweerdens achterdeele.

Want angaende dat **Jacob van Damme ende Charles de Lezenne** souden ghetuughen dat sy van weghen **Jacquemine, Vermeulens** dochter vande voornoemde Domin souden ansocht hebben gheweest om met haer te gaen ten huysse van de verweerder ghedeurende dat hy niet thuis en was, omme thuis te visiteren³⁹, alwaer sy boven opden solder ghevonden hebben **eenichte asschen** ende ghenomen sulcx soo waere en volght daer vuyt niet dat den verweerder de questieuse veranderynghe soude ghedaen hebben ant voornoemde mout, want gheen vremde zaeke en es, dat yemand, d'asschen die hy slyt in syn huys by een en vergaerende, want die tot vele saeken te passe compt, tsy om te vercoolen, tsy omme te oorboiren in het menagie, soo dat de ghonne dieder doen bevonden wiert es de selve daer noch liggende jeghenwoordelick.

Laetende niet min den verweerder dheesceh in syn gheheel, omme de voornoemde Damme ende Lezenne, metsgaders de selve Jacquemyne t'actioneren, ter cause sy heurlieden vervoordert hebben sverweerdens huysse huysbesouck te commen nemen in vilipendentie van justitie⁴⁰, dat hemlieden niet toestaet, daer ende soo sy te rade wert.

Boven dat **de selve Jacquemine** voor het voorseide huysbesouck selve de voorseide asschen aldaer hadde connen gheleyt hebben, ghemerckt sy de selve soo wel heeft weten te vynden, ofte ten waere dat haer sulcx hadde te vooren ghewaerschuwt gheweest **by haer goen inghel** - dat den verweerder de juge laet considereren, dat sy tselve soude ghedaen hebben, ter ontlasten vande voornoemde Domyne haeren vaeder,

---

³⁷ Vanteren = beroemen

³⁸ Achterduncken = wantrouwen

³⁹ Visiteren = onderzoeken

⁴⁰ Vilipendentie van justitie = in minachting vande justitie

op wiens solder by avonture meer asschen soude moghen bevonden wesen,
in soo verre hy gheweest es, sorchvuldich in die by een te vergaeren,
so een goet **pater familias** schuldich es te doene,
die souckt syn goet ten voorspoed te brynghen ofte ten meest oorroire
- met welcke wederleyt wort de ghetuughenesse van **Franschine vande Weghe**, weduwe van
Victoir vande Meke, boven dat de selve oock in dese oorconde singulier⁴¹ es,
int regarde van welcke sy niet en can ghelooft wesen in haere voorschreven depositie,
ghenomen noch in alle ghevalle die waere yet doende sverweeiders achterdeel dat niet.
Mids welcken ...

Na deze verdediging van Jan van Bleus is het dan weer aan de ampman om zijn pleidooi te houden.

23 february 1630

Salvatie omme den ampman heerscher jehens **Jan van Bleus**, verweerder, dienende voor myne heren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

j

Inden eersten blyft ende persisteert⁴² den voornoemde heescher by zyne voorgaende ghediende fynen ende conclusien daerby ghenomen

ij

Ende zonderlynghe by zynen intendit⁴³ ende productie vande oorconden byden heescher daerup bleef, de welcke den verweerder niet en heeft connen reprocheren⁴⁴.

iiij

Naementlick van Pieter Melis, Christiaen van Daele ende Jan Hocquet de welcke - soo den heescher verhoopt –

ghedeposeert hebben dat zy goet graen aenden verweerder ghegheven hebben omme te maelen, ende dat den verweerder emmers zyne domestycquen⁴⁵ - daerover hy moet verandwoorden⁴⁶ - tvervalschte graen ghemaelen ghebrocht hebben ter brauwerie van Jacques Melis d'oude.

iiij

Zoo hy oock niet en heeft connen reprochieren de ghetuughegnesse van **Magriete** de dochter van Nicasen Boucquet, de welcke - zoo dheescher betraut -

ghedeposeert heeft, dat zy haren meester, wesende den verweerder, ghesien heeft op de meulen hem in deele toebehoorende upden nieudach smerghens - draeghende eenighe quantiteyt asschen, ende dat den verweerder alsdan vande zelve meulen brocht onderhalf freckaert - *franckaart* - ghemaelen moudt,

twelcke haer syn belastende ande verckenen te gheven, daeruppe dheescher versouct dat den juge geliefve den verweerder jehens de zelve Margriete te confronteren.

Welcke moudt den verweerder ghenomen hadde vut het moudt vande huusvrauwe van Jacques Melis d'oude, ende heeft ontwyffelick den voornoemde verweerder alsdan tghewichte van tvoorschreven onderhalf freckaert moudt vervult met asschen, hebbende daertoe ghe-employeert een half heure tydts opden voorseide muelen smerghens vrouch opden

⁴¹ Sinulier = zodnerling en alleenstaand

⁴² Persisteren = volhouden

⁴³ Intendit = eis, lijst van klachten

⁴⁴ Rep-rocheren = hier in de betekenis van weerleggen

⁴⁵ Domesticquen = knechten

⁴⁶ Waarvoor hij verantwoordelijk is

voorschreven niudach bin dat Pieter Bouchuellion alsnoch te bedde was liggende zoo dannof blyct byder depositie vande zelve Bouchuilloen.

vj

Zulcx dat in allen ghevalle - alwaert zoo dat van de minghelynghe van tvoorschreven moudt niet en bleecke, soude evenwel den verweerder te condempneren doen in eenighe amende⁴⁷ tzy honoraire ofte precuraire - ende costen ter causen van diefte van onderhalf freckaert van tvoorschreven mout, dannof zoo vande minghelynghe als van tvoorschreven moudt mentie ghemaect wordt by depositie van **Jacob van Damme ende Charles de le Senne** oock oorconden ten versoucke van Domyne Vermeulen preparatoirelick ghehoort, die dheescher presenteert te doen recolleren.

vij

Boven dat oock passin in sverweerdens ghedienden bevonden wort, dat hy met Pieter Bouchuilloen zyn knaepende Domyne Vermeulen tregiment hebbende⁴⁸ van de voorseide meulen daer tvoorseide moudt vervalscht is gheweest ende dat hy van sheescher ansech hem niet en heeft weten met behoerlicke justificatie te excuseren.

Zynde oock ghebleken byde depositie van **Jacob Rouvroy** oorconde ghedaen hooren by Domyne Vermeulen tzynder justificatie dat den verweerder opden voorschreven nieuwe jaere dach smerghens vrouch voor den daeghe ghegaen is opden voorseide meulen met eenen grooten zack zeer ghelaeden twelck ontwyffelick was d'asschen daermede hy t'voorschreven moudt vervalscht es gheweest.

t'welcke oock ghenouch te trecken doet vut de depositie van **Jan Keerssebilck** den welcken oock ghetuucht heeft dat Pieter Bouchilloen upden ijde january 1630 laetsleden soude gheseyt hebben ten huuse ende herberghe van Claeys Michiel, dat hy - te weten den voorseide Bouchuilloen - nocte Domyne Vermeulen tvoorschreven moudt niet en hadden vervalscht zoo voorseit, doende daervutte te presumeren ende collegeren dat den zelve Bouchuilloen wel wiste dat den verweerder tzelve delict ende faut hadde ghecommitteert

Mids welcken den voornoemde heescher concluderende tendeert als t'anderen tyden, imploratie ende protestatie met style.

Niet alleen Jan van Bleus werd in de gevangenis opgesloten; ook Domien Vermeulen, de mede-eigenaar van de Ieperstraatmolen, werd op de 3de januari 1630 opgesloten. Ook hij schrijft een smeekbede om 'geslaakt' te worden.

SAP 124a - nummer 11 - 3 januari 1630 – Domien Vandermeulen – vervalser van mout?

D'heer burghmeesters ende schepenen der stede van Poperinghe

Supplierende vertoocht ootmoedelic **Domyn Vander Meulen** hoe dat hy upden **ijde january 1630** in vanghenesse ghedetineert es, by den ampman deser stede, ter oorsake van eenighe vervalschynghe van moudt - ghemyngelt - inde muelen ghebruickt byden voornoemde suppliant ende **Jan de Bleus** – mede ghevanghen ende ontwyffelick beschuldich inde voornoemde valscheide vutterdien een groot deel asschen bevonden es gheweest, tsynen huuse op den ijde vande voornoemde maent, volghende de attestatie ende ghetuughenese hier annex –

⁴⁷ Amende = boete

⁴⁸ Het regiment hebbende = de leiding hebbende

oock regaert nemende up een ander gehtuughenesse hiermede gaende daer by blyckt dat den voornoemde Jan de Bleu de asschen van syn huuse heeft doen bewaeren –
segghende dat hyse van doenen hadde –
alsoo den vertoogher van dies onschuldich es, ende middelertyt byden processe staet te blycken - den onschuldt vande suppliant –
es zijne toevlucht nemende tot uwe edele - ootmoedelick biddende de selve ghedient zy hem te slaecken van vanghenesse ten minsten up cautie juratoire ende fide jussoire ter discretie van de juge ende
sult wel doen

Domyn Vermeulen en zijn compagnon worden uiteindelijk veroordeeld als volgt:

21 maart 1630

De wet recht doende met deliberatie van rade heeft de verweerders ghecondempneer⁴⁹t in een amende⁵⁰ pecuniaire⁵¹ van jc iiiij - 104 -pond parisis een derde tapplicquatie ten proffyte den heere ende dander 2 **voor een tafereel ten behouve van een versiersel van de wetcamer der stede** medeghaende in de costen van de processe ter tauxatie laetende de zelve verweerders onverlet in hun gheheel omme hunne indemniteyt⁵² te verhaelen opde gonne die zy zullen commen betooghen ghedaen thebben de minghelynghe van de mout in questien
Actum 21 maerte 1630

De conclusie uit het proces is blijkbaar dat men de vervalsing op zich wel kan bewijzen, maar niet kan bewijzen wie dit gedaan heeft, aangezien beide eigenaars – zowel Jan van Bleus als Domien Vermeulen, ontkennen dit gedaan te hebben.

Aangezien zij toch verantwoordelijk zijn voor de molen en wat daar gebeurd, krijgen zij dus een geldboete opgelegd van 104 pond parisis, een zware som, als we er rekening mee houden dat een dagloon voor een werkmans nog geen één pond bedroeg.

Een derde van deze boete ging naar de 'heer' of in dit geval de ampman.

De twee andere derden werden gebruikt voor een 'tafereel ten behouve van den versiersel van de wetcamer der stede'.

De twee veroordeelden, mogen echter wel, hun boete 'verhalen' op diegene die ze kunnen vinden en die deze vervalsing gedaan heeft.

Dit hebben ze niet kunnen doen, of ten minste we horen hier alleszins niets meer van in de bewaarde documenten.

Domein Vermeulen wordt nog een tweede maal veroordeeld – dit in de zijn zaak tegen Pieter Keus – tot het bijdragen van de betaling van het 'Salomonsoordeel' tot Sieraad van de gerechtszaal.

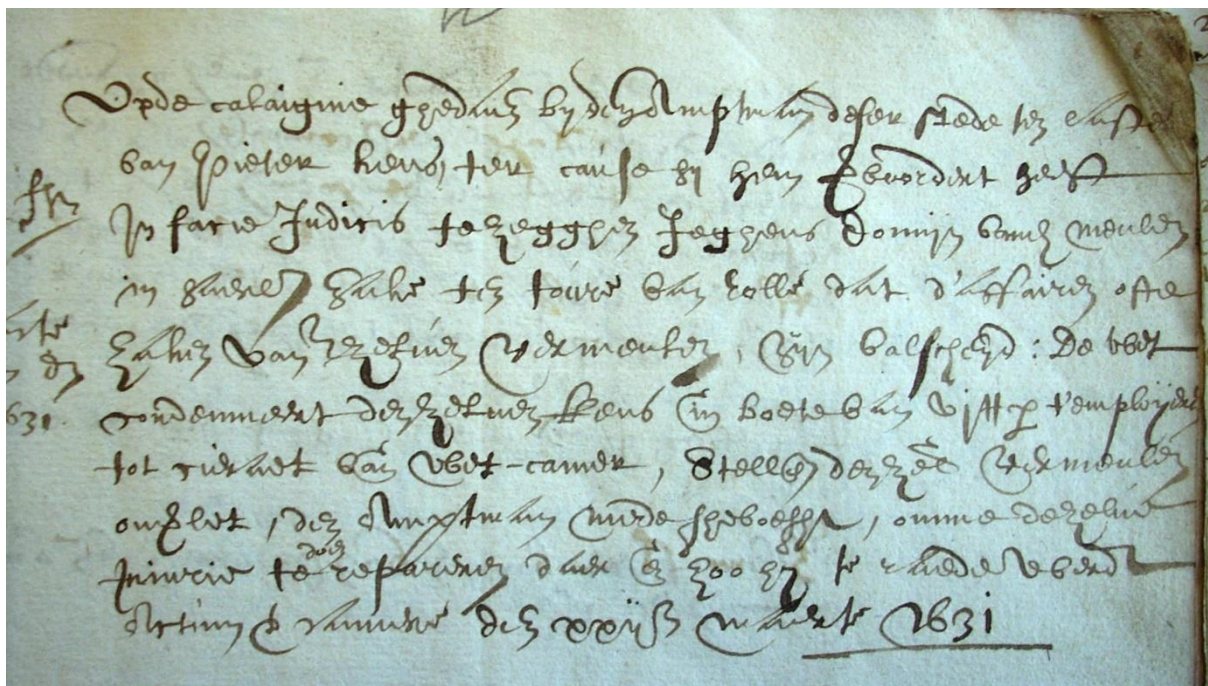
22 maart 1631 – Domyn Vandermeulen versus Pieter Keus - SAP 469 – Resoluties

⁴⁹ Condempneren = veroordelen

⁵⁰ Amende= boete

⁵¹ Pecuniaire = geldelijke

⁵² Indemniteit = ontlasting

Op de calaigne ghedaen by den amptman deser stede ten laste van **Pieter Keus**
Ten cause hij hem vervoordert heeft in face judicis te zegghen jehghens **Domyn**
Vandermeulen in haerlieden zake - ten toure vande rolle -
dat d'affairen ofte zaken van den zelven Vermeulen zijn valse.
Den wet condemneert den selven Keus in de boete van vi pond parisis - **t'employeren tot**
een cieraet vande wetcamer,
stellende den zelven Vermeulen onverlet, den amptman mede ghevought, omme de zelve
injurie te doen repareren daer ende zoo hy te raede werd.
Actem ten camere den xxij maerte 1631

*Onze twee molenaars zijn niet de enige die een dergelijke veroordeling opgelopen hebben –
ook Hubrecht de Lannoy – tegen zijn wil en dank – mede inancierder van het kunstwerk.*

25 oktober 1632 - De ampman tegen Hubrecht de Lannoy - SAP124B - nummer 11

Beliefve myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe ten verzoucke
vande ampman causa officij heescher te examineren **Hubrecht de Lannoy** - verweerder op de
naervolghende poincten ende artickelen
actum ter camer den xxv octboris 1632

*Hubrecht de lannoy was niet zomaar een herbergier – hij was de waard van de Sint Joris – de
grootste herberg van Poperinghe – eigendom van de abdij van Sint Omaars en begin jaren
'30 was hij ook geregeld de pachter van de stedeaccijnzen op de wijn, gebranden wijn en de
'mede, clarette en seyser'. Vandaar dat er in die dagen veel 'oorlogsvolk' in zijn herberg
overnachte.*

Inden eersten oft niet waerachtich en is dat hy over ontrent een maendt niet en heeft
gheroepen hooghe ende overluut voor thuis van **Jaques Proventier** - tesorier deser stede -
dat de zelve thresorier hem onghelyck dede - dat hy was spelende met zyne pennynghen
ende was huus houdende met zyn goet -

met andere ghelycke injurieuse⁵³ ende schandeleuse propoosten⁵⁴

Hubrecht de Lannoy verweerder voorseid gevraecht by dheescher die hem aentyght dese poincten verclaerst -
zegt hiervan niet te weten

Oft niet waerachtich en is dat d'heeren van de wet alhier - met d'heer Andries Marsilles wesende - t'synen huuse ten daeghe al den grave van Sallazar aldaer was - vraeghende jehens den verweerder om te rekenen vande theire byden zelve grave aldaer ghedaen - den verweerder irriverentelick gheseit heeft dat hy niet en wilde rekenen ende sprekende jehens den zelve Marsilles - seide wat ghaet de theire u an - ghy en hebter niet in te zegghen -
ick achte u veel min dan de minste knaep van mynen huuse ende derghelycke

Zegt niet irreverentelick ghesproken thebben an eenighe van de wet ende dheer Andries Marsilles ten daghe alst den grave van Salazar te zynen huuse was ghecommen - es gheweest leden eenighe weken - nocte gheweyghert thebben de theire aldaer ghedaen nemaer heeft gheseyt dat hy dien avondt niet en conste rekenen - midts hy de theire niet alle gheschreven en hadde -
vermidts den zelve Marsilles zeyde dat hy verweider dadelyck zoude rekenen ende waeromme dat hy zoo veel wyn gaf an de paigen ende knechten van de voornoemde grave Kendt daerop gheseyt t'hebben dat de gonne gheseten hebbende inde voorcamer vande suite vande zelve grave -ende de minste van hemlieden waeren beter dan den zelve Marsilles als edelmannen gheweest zynde

Oft oock niet waerachtich en es dat den voornoemde verweerder swonsdach den xxste deser ghecommen is inde vierschaere deser stede -
al waeren present myne heeren burghemeesters ende schepenen deser stede in oopen ende ghebannen vierschaere -
publyckelick de rekenynghe der selve stede was lesende ende onder andere lesende eenighe artickelen van betaelynghe van theire an de verweerder ghedaen -
of hy niet en heeft gheseyt - hooghe ende overluut - **dattet niet warachtich en es dat daeraf gheen billet en was** -
dat de betaelynghe van dien niet ghedaen en was -
dat de zelve theire noch stont te rekenen ende meer dat de billetten dienende tot verifficatie vande zelve artickelen ande depositant ghetoocht waeren t'zynder confusie of den verweerder niet en heeft gheseit -
men soude oock wel zucke billetten schryfven - de soldaeten en hebben niet alleene verteert - ghy lieden (denoterende ulieden edele) hebbet mede verteert -
met dierghelycke andere vele inogimieuse propoosten ende obmurmuratiën

Kendt ghezeyt t'hebben ten tyde hierby vemelt (hoorende lesen in de stede rekenynghe - betaelt Hubrecht de Lannoy over de theire vermelt by de zelve rekenynghe in capiter van betalynghe van theire van soldaten ende ander ten dien opziene geschiedt)
dat daeraf gheen billet ende dach en was -

---

⁵³ Injurieus : beledigende

⁵⁴ Propoosten = woorden

meende t'zelve gheseyt thebben opde theire die hy goedt heeft opde stede ghedaen byden grave van Salasar ende anders niet –
de welcke noch staet te liquideren ende naer dat de billiette verifficatie van de zelve rekenynghe an hem Lannoy ghetoocht weirden –
heeft gheseyt dat hy danof contentemente hadde - zonder in despitte vande auditeuren vande zelve rekeninghe gheseyt t'hebben dat men oock wel zulcke billetten zoude maeken - ontkennende t'voornoemde inhouden van dese tichten

22 january 1633

Burghmeestes ende schepenen recht doende - hebben ghewesen ende den verweerder ghecondemeneert -
wysen ende condemneren hem by desen –
te compareren in ghebannen vierschare
ende aldaer met open deuren - blootshoofte –
ghodt ende de wet vutter naeme van justitie verghevenisse te bidden voer de misusen by hem ghecommitteert zoo in tregard vande thresorier als de wet deser stede - breeder by den processe gheroert -
verclaersende dat de selve hem hertelick leet zyn
ende gheseyt t'hebben met quaeder cause t'gonne ghedreghen is by d'injurieuse ende oproerighe propoosten by hem gheprofereert in t'regard vande voornoemde wet ende thresorier -
condemneren hem voorts te betaelen - ofte leveren
een raziere terwe omme ghebacken te worden in broode ende utghedeelt te zyne aende aermen ende toedien in een boete van twee mael trestich ponden parisis –
een vierde ten proffyte vande heere **ende de andere drye deelen van viere t'employeren tot decoratie inde verciersel vande wetcamer** –
mitsgaders inde costen vande processe ter tauxatie
Actum met delibratie vande rade - den xxij january 1633

En daarmee weten we dus ook dat Hubrecht de Lannoy – de belangrijkste herbergier van Poperinghe – blootshoofd en op zijn knieën gelegen heeft om God en de heren van de wet vergiffenis te bidden – en dat hij 90 ponden parisis bijgedragen heeft tot het betalen van het schilderij 'Het Salomonsoordeel' van Jacques Ellieul.

